

УДК 378.048.2:658

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.33>

Г. А. Омок

аспірант кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету

ОСОБЛИВОСТІ КОНТИНГЕНТУ УЧНІВ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ГОТОВНОСТІ ДО ФАХОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ З НИМИ

У статті висвітлено проблему виділення особливостей контингенту учнів сучасної професійно-технічної освіти та деяких аспектів формування в майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту готовності до фахової взаємодії з ними.

Серед особливостей контингенту учнів сучасних професійно-технічних навчальних закладів виокремлено:

- мотиви їх вступу до ПТО (які часто не пов'язані з одержанням майбутньої професії, внаслідок чого виникає стійка байдужність до навчання загалом, в тому числі до занять фізичною культурою);
- ускладненість соціалізації цього контингенту учнів, які здебільшого в школі мали слабкі здібності до навчання, не проявили стійких інтересів й можуть нести в собі потенційну загрозу девіантної, асоціальної поведінки в межах ПТО і соціуму загалом, що нерідко є для них єдиною можливістю соціалізації;
- нерідко негативне ставлення до навчання й до викладачів, що стало результатом роботи з такими учнями некваліфікованих педагогів у школі;
- неоднозначне ставлення учнів до викладачів, навчальних предметів, одногрупників, оскільки в групах, що формуються за професійним принципом, зібрані учні з різних шкіл, яких навчали різні вчителі, використовуючи різні підходи, методи та прийоми виховання;
- переважно одностатевий склад навчальних груп через специфіку тієї чи іншої професії, що породжує недостатність об'єктивно необхідного для підлітків та юнаків спілкування з однолітками протилежної статі.

З'ясовано основні чинники впливу на професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури та спорту в умовах ПТО (необхідність врахування виховного впливу того трудового колективу, в якому учні проходять виробниче навчання чи виробничу практику, та всіх особливостей контингенту учнів ПТО й інженерно-педагогічного колективу; специфіка виховної роботи в ПТО, яка найчастіше пов'язана з перевихованням або з усуненням проявів девіантної поведінки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій; необхідність формувати, крім загальноприйнятих, правила і норми поведінки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій у фахово спрямованому середовищі).

Розроблено алгоритм прогностичної екстраполяції на професійно-педагогічну діяльність майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту в контексті особливостей контингенту учнів сучасних ПТО.

Ключові слова: учні професійно-технічної освіти, викладачі фізичного виховання, специфіка навчання, підготовка, готовність.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної ситуації України дедалі більше актуалізується потреба в кваліфікованих виробничих кадрах, що посилює значення професійно-технічної освіти (далі – ПТО) як суспільного інституту, а дисципліни «фізичне виховання» – як окремої важливої ланки формування гармонійної особистості випускників зазначених закладів [6]. Проблема формування їх навичок здорового способу життя, перманентного зміцнення здоров'я нині набула особливої гостроти. Таким чином, потребують уточнення теоретичні положення та практичні рекомендації щодо особливостей формування в майбутніх фахівців фізичної культури та спорту готовності до професійно-педагогічної діяльності в професійно-технічних навчальних закладах.

Мета статті – висвітлення проблеми виділення особливостей контингенту учнів сучасної професійно-технічної освіти та деяких аспектів формування в майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту готовності до фахової взаємодії з ними.

Виклад основного матеріалу. Головною метою викладання фізичної культури в ПТО є збереження та зміцнення здоров'я учнів, розвиток їх рухових здібностей, підвищення рівня фізичної підготовленості майбутніх фахівців робітничих професій, формування в них ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя [6]. А для того, щоб виконати ці завдання, викладачам фізичної культури та спорту необхідно: постійно збагачувати свої знання, розширювати і збагачувати власний світогляд новою інформацією з фахових журна-

лів, передовим педагогічним досвідом, новими освітніми технологіями тощо; формувати в учнів фізкультурні навички та вміння, що сприяють підготовці їх до життя і професійної діяльності; підвищити виховний ефект на заняттях із фізичної культури та секціях, гуртках спортивно-оздоровчого спрямування; формувати в учнів морально-вольові якості; розвивати загальні та індивідуальні фізичні можливості учнів; формувати в них ключові основи здорового способу життя, самостійність, вміння самостійно досягати поставленої мети, позитивні мотиви навчальної діяльності.

Серед завдань, що стоять нині перед професійною підготовкою фахівців, є формування в студентів умінь самостійно опанувати нові знання, розвинути здібності до високого рівня самоконтролю та самооцінки. Розв'язання проблеми формування фахівців із готовністю творчо і професійно виконувати виробничі й соціальні завдання ми бачимо в значних якісних змінах в організації та змісті професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту, зокрема, підготовці до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТО [3–5].

Варто зазначити, що професійно-педагогічна діяльність викладача ПТО позначена певними особливостями, зумовленими характером фахової підготовки майбутніх носіїв робітничих професій, специфікою контингенту учнів, профорієнтаційними мотивами вибору майбутньої спеціальностей, чинниками впливу на професійно-педагогічну діяльність тощо.

Ефективність виховних зусиль під час занять фізичною культурою зумовлюється й визначається особистим прикладом педагога, його вольовими та моральними рисами характеру, загально визнаними чеснотами (добррозичливістю, толерантністю, тактовністю, емпатією, вимогливістю до себе, а вже потім до інших тощо).

Виділимо чинники впливу на професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури та спорту в умовах ПТО:

- необхідність врахування виховного впливу того трудового колективу, в якому учні проходять виробниче навчання чи виробничу практику, та всіх особливостей контингенту учнів ПТО й інженерно-педагогічного колективу;

- необхідність формувати, крім загальноприйнятих, правила і норми поведінки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій у фахово спрямованому середовищі;

- специфіка виховної роботи в ПТО, яка найчастіше пов'язана з перевихованням або усуненням проявів девіантної поведінки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій.

Викладач фізичної культури та спорту має бути для учнів зразком витримки, принциповості й справедливості. Його особистий приклад сприяє

формуванню в учнів здорового способу життя, хорошої фізичної форми, наполегливості, цілеспрямованості, організованості, пунктуальності, впевненості у власних силах тощо.

Успішне педагогічне керівництво вихованням майбутніх робітників передбачає поєднання в професійно-педагогічній діяльності викладача зовнішніх і внутрішніх стимулів. Зовнішні стимули створюються самим викладачем і спонукають учнів до певних дій, крім того, необхідно пам'ятати, що зовнішніми стимулами є ті обставини й належні комфортні умови, забезпечені для ефективно організації педагогічного процесу проведення занять із фізичної культури. Внутрішні стимули виникають у свідомості самих учнів, це – їхнє бажання виконувати поради чи вказівки викладача, адекватна реакція на зауваження педагога. І якщо учень глибоко (на рівні самопереконавання) усвідомлює зовнішні вимоги, вони поступово (або миттєво) перетворюються на його внутрішні мотиви, то можна вважати, що навчальні та виховні засоби, які використовує викладач, є дієвими та ефективними.

У цьому контексті доречно говорити про стимули, які на заняттях фізичної культури в освітньому закладі, в тому числі в ПТО, залежать від особистості педагога, стилю його педагогічного керівництва, де має враховуватися все: і вікові особливості, й рівень розвитку учнів, і специфіка їх майбутньої спеціальності, й умови їх проживання та виробничої практики, й індивідуальна специфіка характеру, навіть темперамент тощо.

Особливу роль у цьому педагогічному процесі в ПТО відіграє індивідуальний, особистісно орієнтований підхід до учнів. Викладач має визначити, що впливає на успішність учня з навчальної дисципліни «Фізична культура», яким чином можна подолати чи бодай пом'якшити цей вплив, зрозуміти, яким чином можна допомогти учневі подолати певні комплекси чи бар'єри що успішного заняття фізичною культурою та спортом, вказати учневі на допущені ним помилки і вказати шляхи усунення та виправлення їх, виявити особливі спортивні здібності окремих учнів та допомогти їм розвивати й удосконалювати їх.

Для цього викладачеві необхідно володіти глибокими педагогічними та психологічними знаннями, щоб зуміти знайти підхід до кожного учня, а до ПТО часто приходять навчатися випускники 9-х класів загальноосвітніх шкіл, яким часто бракує уваги, підтримки та поради старшого товариша, який зможе їх зрозуміти і якому вони можуть довірити свої роздуми, навіть сумніви тощо. Саме тому індивідуальний підхід до вихованців – учнів ПТО вимагає від майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту толерантності, високого рівня загальної та професійної культури, педагогічного такту, беззаперечної віри в сили й можливості

учня, що своєю чергою допоможе учневі повірити у власні сили. А запорукою успішного розв'язання майбутнім фахівцем із фізичної культури та спорту важливих професійно-педагогічних завдань є його глибокі теоретичні знання з фаху, педагогіки, зразкова фізична форма та високий інтелектуальний рівень майбутнього викладача.

Для досягнення успіху в освітній та фізкультурно-спортивній роботі майбутнім бакалаврам із фізичної культури та спорту варто враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, знати їхні інтереси, нахили і прагнення, здібності та звички, намагаючись

вдосконалити набуті учнями знання й навички, керуючись принципом взаємної поваги та довіри.

Умови професійної підготовки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій – неоднакові, оскільки різною є її тривалість, специфіка форм навчання, особливості профілів підготовки, що не дає змоги сформулювати універсальні вимоги до фізкультурної та оздоровчої роботи викладачів, які надалі здійснюватимуть свою професійно-педагогічну діяльність в умовах професійно-технічних навчальних закладів. Зробити це можна лише на основі прогностичної екстраполяції (табл. 1).

Таблиця 1

Прогностична екстраполяція на професійно-педагогічну діяльність майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту в контексті особливостей контингенту учнів ПТО

№ п/п	Особливість контингенту учнів	Ймовірні наслідки
1.	Мотиви вступу до ПТО, часто не пов'язані з одержанням майбутньої професії	Байдужість до навчання, в тому числі до занять фізичною культурою та спортом; нерідко відсутність інтересу до спортивно-оздоровчої діяльності
2.	Ускладненість соціалізації учнів професійно-технічного навчального закладу	Девіантна, асоціальна поведінка в межах ПТО, в соціумі загалом, інколи адміністративні правопорушення
3.	Негативне ставлення до навчання, викладачів, ровесників унаслідок психологічного і морального дискомфорту, пережитого в загальноосвітній школі	Каталізація негативного ставлення до навчання, в тому числі до занять фізичною культурою та до викладача цієї дисципліни; неприйняття колективу ровесників, психологічна несумісність з учнівською групою
4.	Формування груп ПТО з учнів, які навчалися в різних школах, у різних учителів із різними підходами, методами та прийомами навчання й виховання	Відсутність згуртованості, дружби в учнівському колективі; неоднозначне ставлення учнів до викладачів, навчальних предметів, однокласників, оскільки групи в ПТО формуються за професійним принципом
5.	Переважно одностатевий склад навчальних груп через специфіку тієї чи іншої професії	Дефіцит об'єктивно необхідного для підлітків та юнаків спілкування з однолітками протилежної статі

Примітка: побудовано автором

У процесі підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТО варто донести до них важливу професійну істину: для успішного виконання освітніх та виховних завдань педагогу необхідно мати глибоку повагу до особистості кожного учня, володіти високим (або достатнім) рівнем необхідної професійної кваліфікації та загальною й педагогічною культурою, бути чуйним і принциповим, готовим до педагогічної діяльності та безперервного вдосконалення педагогічної майстерності упродовж усього професійного життя [2].

Майбутні викладачі фізичної культури та спорту мають бути обізнані з тим, що в ПТО навчально-виховний процес має забезпечувати умови для повного задоволення загальнокультурних і професійних потреб особистості. Важливою у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту до роботи в умовах професійно-технічних навчальних закладів, на

наше переконання, є прогностична екстраполяція на професійно-педагогічну діяльність майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту в контексті особливостей контингенту учнів сучасних ПТО.

Формування громадянської зрілості майбутніх робітників у процесі навчання їх у ПТО, як зазначено в Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні [1], потребує цілісного підходу до організації навчально-виховного процесу, забезпечення гармонійного поєднання різноманітних напрямів, засобів, форм виховання на основі гуманістичного осмислення внутрішнього світу особистості, взаємозв'язків загальнолюдських цінностей та індивідуальної неповторності, а також врахування вікових, психологічних та фізіологічних особливостей [2].

Висновки і пропозиції. Отже, серед особливостей контингенту учнів сучасних професійно-технічних навчальних закладів ми виокремлюємо:

– мотиви їх вступу до ПТО (які часто не пов'язані з одержанням майбутньої професії, внаслідок

чого виникає стійка байдужність до навчання загалом, в тому числі до занять фізичною культурою);

– ускладненість соціалізації цього контингенту учнів, які здебільшого в школі мали слабкі здібності до навчання, не проявили стійких інтересів й можуть нести в собі потенційну загрозу девіантної, асоціальної поведінки в межах ПТО і соціуму загалом, що нерідко є для них єдиною можливим способом соціалізації;

– нерідко негативне ставлення до навчання й до викладачів, що стало результатом роботи з такими учнями некваліфікованих педагогів у школі;

– неоднозначне ставлення учнів до викладачів, навчальних предметів, однокласників, оскільки в групах, що формуються за професійним принципом, зібрані учні з різних шкіл, яких навчали різні вчителі, використовуючи різні підходи, методи та прийоми виховання;

– переважно одностатевий склад навчальних груп через специфіку тієї чи іншої професії, що породжує недостатність об'єктивно необхідного для підлітків та юнаків спілкування з однолітками протилежної статі.

З'ясовано основні чинники впливу на професійно-педагогічну діяльність викладача фізичної культури та спорту в умовах ПТО (необхідність урахування виховного впливу того трудового колективу, в якому учні проходять виробниче навчання чи виробничу практику, та всіх особливостей контингенту учнів ПТО й інженерно-педагогічного колективу; специфіка виховної роботи в ПТО, яка найчастіше пов'язана з перевихованням або з усуненням проявів девіантної поведінки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій; необхідність формувати, крім загальноприйнятих, правила і норми поведінки учнів – майбутніх фахівців робітничих професій у фахово спрямованому середовищі).

Розроблено алгоритм прогностичної екстраполяції на професійно-педагогічну діяльність майбутніх фахівців із фізичної культури та спорту

в контексті особливостей контингенту учнів сучасних ПТО.

Список використаної літератури:

1. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні. Київ : Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, 2004. 12 с.
2. Особливості виховання учнів в умовах професійно-технічного закладу освіти. URL: <https://studfiles.net/preview/4512219/page:43/> (дата звернення: 27.04.2019).
3. Перепльотчиков Д.О. Підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2011. 222 с.
4. Перспективні концепти оновлення професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту / А.В. Суценко, А.В. Свасьєв, В.М. Папуча, В.М. Мазін; під загальн. ред. А.В. Суценка. Запоріжжя : Видавництво ЗНУ, 2014. 333 с.
5. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти України від 30.05.2006 р. № 419, зі змінами згідно з наказами МОН від 05.08.2008 р. № 731 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки від 10.11.2008 р. № 1019). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0460-98> (дата звернення: 29.04.2019).
6. Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.1998 р. № 1240 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ від 27.08.2010 р. № 783(783-2010-п)). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1240-98-%D0%BF> (дата звернення: 27.03.2019).

Omok H. An features of the students enrolled at modern vocational education and the problem of developing readiness of future specialists in physical education and sports to interact with them professionally

The article highlights the problem of distinguishing the characteristics of the students enrolled at modern vocational education and some aspects of the formation of readiness of future specialists in physical education and sports to develop professional occupational interaction with them.

Among the features of the students of modern vocational schools are the following:

- motives for their admission to vocational school (which are often unrelated to the future profession, resulting in a steady indifference to study in general, including physical education);

- the complexity of socialization of the category of students who mostly had poor learning abilities at school and did not show any strong interests and may carry the potential threat of deviant, asocial behavior within vocational school and society in general, which is often the only way they find to socialize;

- the negative attitude towards learning and teachers, which quite often resulted from the interaction with unqualified teachers at school;

- ambiguous attitude of students to teachers, subjects, classmates, since groups which are formed on a professional basis comprise students from different schools, taught by different teachers, using different approaches and methods of education;

- predominantly same-sex student groups due to the specific nature of a particular profession, which creates a lack of communication with peers of the opposite sex, which is objectively necessary for adolescents and young people.

The main factors of influence on the professional and pedagogical activity of the teacher of physical culture and sports in vocational school conditions include the necessity to take into account the educational influence of the staff of an enterprise where students have industrial training or job training, and all the peculiarities of the enrolment of vocational school as well as engineering and pedagogical staff; peculiarities of educational work in vocational schools, which is most often associated with the re-education or elimination of deviant behavior manifestations by students of working professions; the need to instill in this category of students not only conventional code of behavior but also rules and norms of behavior in a professionally oriented environment.

The algorithm of prognostic extrapolation to the professional and pedagogical activity of future specialists in physical culture and sports in the context of the peculiarities of the contingent of students of modern vocational school is developed.

Key words: students of vocational education, teachers of physical education, peculiarities of training, preparation, readiness.